

زكاة الفطر

FİTRƏ ZƏKATININ HÖKMLƏRİ

Tərtib edən:
ƏLİ ABDULLAH

WWW.BESIRET.AZ

WWW.BESIRET.AZ

FİTRƏ ZƏKATININ HÖKMLƏRİ

Tərtib edən: Əli Abdullah

Elmi redaktor: Fəqan Məmmədov

Redaktor və korrektor: Bəqir Cəfəri

Bu kitabın savabını Allahın yer üzərindəki xəlifəsi və dövrümüzün imamı Həzrət Məhdiyə ﷺ hədiyyə edirik.

Besiret.az - 2022

Kitabın bütün hüquqları qorunur. İcazəsiz olaraq hər hansı bir vasitə ilə nəşri qadağandır.

www.besiret.az

Müqəddimə

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

*Allahın rəhmət və bərəkəti peyğəmbəri Muhəmmədə ﷺ və onun pak Əhli-beytinə ﷺ
olsun.*

Qarşınızda olan bu kiçikhəcmli kitab fitrə zəkatının hökmləri barədədir. Bəzən şəri risalələrdə qeyd olunan məsələlərin çətin başa düşülən olduğunu, eləcə də bəzi hallarda oxucuların fətvaların dəlilləri ilə icmalı də olsa, maraqlandığını nəzərə alaraq bu kitabı tərtib etməyi qərara aldığımız. Belə ki, kitabda bir çox məsələləri daha geniş, daha aydın şəkildə və dəlilləri ilə birlikdə tərtib etmişik. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, məsələlərin dəlilləri təfsilati şəkildə yox, sadəcə icmalı formada qeyd edilmişdir. Dəlilləri təfsilati olaraq qeyd etməməyimizə səbəb həm kitabın nəzərdə tutulmuş həcmi, həm də geniş oxucu kütləsinə vermək istədiyimiz fayda ilə ziddiyyət təşkil etməsidir. Çünki bu zaman həm kitabın həcmi həddindən artıq geniş, həm də məsələlərin başa düşülməsi əksər oxucular üçün çox çətin olacaqdı.

Allaha sonsuz şükürlər olsun ki, kitabı nəzərdə tutduğumuz şəkildə tərtib etməyə nail olduq. Bu kiçik işimizlə müsəlmanların fitrə zəkatı barədə daha geniş bilik əldə edərək ona əməl etmələrini ümid edirik.

Müvəffəqiyyət yalnız Allahdandır!

*Əli Abdullah
27 aprel 2022
25 ramazan 1443*

I FƏSİL

Fitrənin hökmü və şərtləri

Fitrə zəkati müqəddəs şəriətimizin vacib buyurduğu əməllərdən biridir. Necə ki Həzrət Əmirəlmöminin (ə) buyurur:

فَادْكُرُوا اللَّهَ يَذْكُرْكُمْ وَادْعُوهُ يَسْتَجِبْ لَكُمْ وَأَدُّوا فِطْرَتَكُمْ فَإِنَّمَا سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ وَفَرِيضَةٌ وَاجِبَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ

“Allahı yada salın, O da sizi yada salsın; Ona dua edin, sizə cavab versin; fitrələrinizi verin, həqiqətən də, fitrə Peyğəmbərinizin (s) sünnəsidir və Rəbbiniz tərəfindən sizə vacib edilmiş bir əməldir”.¹

Şəri hökmlərə mükəlləf (*həddi-büluğ, ağıllı*) və maddi cəhətdən imkanlı olan şəxsin özünün və dolanışıklarını təmin etdiyi kəslərin adından fitrə çıxarması vacibdir. Əgər bayramdan bir gün əvvəl qüruba (*günbatan vaxta*) qədər bu şərtlərdən biri aradan gedərsə, ona fitrə çıxarmaq vacib olmaz. Məsələn, bir şəxs bayram axşamı qürubdan əvvəl dəli olarsa, artıq ona fitrə çıxarmaq vacib deyil. Bu şərtlərdən biri də huşu özündə olmaqdır. Yəni fitrənin vacib olması üçün qüruba qədər şəxsin huşu özündə olmalıdır. Lakin *Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasaniyə* görə, bu şərt işkallıdır və ehtiyat vacibə əsasən, fitrənin vacibliyi üçün şərt hesab olunmamalıdır.²

Amma şərtlər qürub zamanı, yaxud qürubdan sonra cəm olarsa, *Ayətullah Seyid Sistani* bu barədə belə qeyd edir: “Ehtiyat vacib budur ki, qürub zamanı (*gün batdığı an*), yaxud qürubdan sonra (*fitrənin vaxtı bitənədək*) şərtlər cəm olsa, şəxs fitrə zəkətını çıxarsın”.³

Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani isə belə qeyd edir: “Ehtiyat müstəhəb budur ki, qürub zamanı (*gün batdığı an*), yaxud qürubdan sonra (*fitrənin vaxtı bitənədək*) şərtlər cəm olsa, şəxs fitrə zəkətını çıxarsın”.⁴ Yəni Şeyx Vəhid Xorasaniyə görə, bu surətdə fitrə çıxarmaq vacib deyil, amma yaxşı olar ki, çıxarılsın.

Fəqir şəxsin fitrə çıxarması

Fəqir, yəni maddi cəhətdən imkansız olan şəxsə fitrə çıxarmaq vacib deyil. Hələbi deyir:

سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ يَأْخُذُ مِنَ الزَّكَاةِ عَلَيْهِ صَدَقَةُ الْفِطْرَةِ قَالَ لَا

¹ Vəsailuş-şiə, hədis 12115

² Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.336

³ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.419

⁴ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.336

“İmam Sadiqdən (عليه السلام) soruşdular ki, zəkat almağa haqqı çatan şəxsin (yəni fəqirin) boynuna fitrə zəkatı vacib olurmu? Buyurdu: “Xeyr”.⁵

Özünün və ailəsinin illik azuqəsinə sahib olmayan və ya illik azuqəsinə qarşılaya biləcək bir işə sahib olmayan kəs fəqir hesab olunur.⁶ Deməli, illik azuqəyə sahib olan şəxs fəqir deyil və onun fitrə çıxarması vacibdir. İmam Sadiq (عليه السلام) buyurur:

تَحَرُّمُ الرِّكَاهِ عَلَى مَنْ عِنْدَهُ قُوتُ السَّنَةِ وَ تَجِبُ الْفِطْرَةُ عَلَى مَنْ عِنْدَهُ قُوتُ السَّنَةِ

“Bir ilin azuqəsinə sahib olan kəsə zəkat (götürmək) haramdır və bir ilin azuqəsinə sahib olan kəsin fitrə çıxarması vacibdir”.⁷

Amma şəxs fəqir olsa belə, fitrə çıxarması müstəhəbdir. Əgər fitrə çıxarmaq üçün yalnız 1 sa (təqribən 3 kq) ərzaqa sahibdirsə, o zaman müstəhəbdir ki, həmin miqdarı fitrə qəsdilə ailə üzvlərindən birinə sədəqə etsin, o da öz adından digər üzvlərə versin. Belə ki, İshaq ibn Əmmar deyir:

قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ الرَّجُلُ لَا يَكُونُ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنَ الْفِطْرَةِ إِلَّا مَا يُؤَدِّي عَنْ نَفْسِهِ وَحَدَّاهَا أَوْ يُعْطِيهِ غَرِيْبًا أَوْ يَأْكُلُ هُوَ وَ عِيَالُهُ قَالَ يُعْطِي بَعْضَ عِيَالِهِ ثُمَّ يُعْطِي الْآخَرَ عَنْ نَفْسِهِ يَتَرَدَّدُوْنَهَا فَيَكُونُ عَنْهُمْ جَمِيعًا فِطْرَةٌ وَاحِدَةٌ

“İmam Sadiq (عليه السلام) dedim: “Bir şəxs yalnız öz adından verə biləcək qədər (yəni 1 sa) fitrəyə sahibdir. Onu başqasına versin, ya özü və ailəsi yesin?” Buyurdu: “Ailə üzvlərindən birinə versin, sonra (o da) öz adından digərinə (digər ailə üzvünə) verərək fitrəni növbə ilə (bir-birlərinə) versinlər. Beləliklə, onların hamısının adından bir fitrə hesab olunacaq”.⁸

Fəqihlər qeyd edirlər ki, sonuncu ailə üzvünün onu ailədən kənar bir şəxsə verməsi ehtiyat müstəhəbdir.⁹ Yəni yaxşı olar ki, həmin ərzaqı ailə içində bir-birlərinə fitrə niyyəti ilə verdikdən sonra sonuncu şəxs onu fitrəyə haqqı çatan kənar bir şəxsə versin.

Dolanışığın təmin olunması (“çörəkyeyən” sayılmaq)

Əvvəldə qeyd olundu ki, müəyyən şərtlərə sahib olan kəsə özünün və dolanışığını təmin etdiyi, başqa sözlə onun çörəkyeyəni sayılan kəslərin adından fitrə çıxarması vacibdir. Ömər ibn Yezid deyir:

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ عِنْدَهُ الضَّيْفُ مِنْ إِخْوَانِهِ فَيَحْضُرُ يَوْمَ الْفِطْرِ يُؤَدِّي عَنْهُ الْفِطْرَةَ فَقَالَ نَعَمْ الْفِطْرَةُ وَاجِبَةٌ عَلَى كُلِّ مَنْ يَعْوَلُ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَنِي صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ

⁵ Vəsailuş-şia, hədis 12121

⁶ Xorasani, Minhacüs-salihin, c.2, s.336; Sistani, Minhacüs-salihin, c.1, s.419

⁷ Vəsailuş-şia, hədis 12131

⁸ Həmin mənbə, hədis 12135

⁹ Xorasani, Minhacüs-salihin, məs.1170; Sistani, Minhacüs-salihin, məs.1171

“İmam Sadiq sual verdim: “Bir şəxsin (din) qardaşlarından biri onun yanında qonaqdır. Sonra fitr günü gəlib çatır. O, qonağın adından fitrə çıxarmalıdır?” Buyurdu: “Bəli. Fitrə dolanışuq təmin edən hər kəsə vacibdir, (dolanışığını təmin etdiyi kəs) istər kişi olsun, istər qadın, istər kiçik olsun, istər böyük, istər azad olsun, istər kölə”.¹⁰

Buna görə də çörəkyeyənin kim olmasından asılı olmayaraq (istər xərclərinin ödənilməsi vacib olan kəs (vacibün-nəfəqə) olsun, istər olmasın; və hətta kafir belə olsa), çörəkverən şəxs onun fitrəsini çıxarmalıdır.

Həmçinin diqqət etmək lazımdır ki, bir tək “qonaq” adı qonaq sahibinin boynuna fitrə zəkatını vacib etmir, əsas məsələ budur ki, camaat arasında həmin qonağa “ev sahibinin çörəkyeyəni” deyilə bilsin. Həmçinin bu qonaqlığın bir ay, bir neçə həftə olması da gərəkli deyil, qonağa “ev sahibinin çörəkyeyənidir” deyilsə, bir gün olsa belə, kifayət edir. Məsələn: bir nəfər şəvval ayının hilalı çıxmazdan əvvəl qonaq getsə və ev sahibi bayram gecəsi ona gecələmək üçün yer versə, həmin müddət ərzində məişət ehtiyaclarını qarşılaması öz üzərinə götürsə, rahatlığı üçün lazımlı şəraiti təşkil etsə, hətta o qonaq ev sahibinin yanında bir şey yeməmiş olsa da, həmin müddət ərzində dolanışığı ev sahibi tərəfindən təmin olunduğu üçün onun çörəkyeyəni sayılır və fitrəsi ev sahibinin boynundadır.¹¹ Buna görə də fəqihlərimiz qeyd edirlər ki, sırf iftara dəvət olunan (iftar edib gedən) şəxsin fitrəsi ev sahibinin boynunda deyildir.¹² Çünki belə bir şəxsə “dolanışığı ev sahibi tərəfindən təmin olunan” deyilməz.

Həmçinin birinə ehtiyacını qarşılayacaq qədər pul və ya mal bağışlamaq, hədiyyə etmək onun dolanışığını təmin etmək sayılmır (pul verən şəxsin çörəkyeyəni sayılmır). Burada bir növ təbəçilik də olmalıdır; bu mənada ki, təmin olunan kəs öz yaşayışında təmin edən kəsin kafəlati altında hesab olunmalıdır, hətta qısa müddətə olsa da.¹³

İşçilər sahibkarın çörəkyeyəni sayılırmı?

Sual: Məsələn, hər hansı bir şirkət sahibi öz işçilərinə maaş verdiyi üçün işçilər onun çörəkyeyəni sayılırmı?

Cavab: Burada iki surət var:

- 1) İşçi sahibkarla işi danışarkən (məsələn: əmək müqaviləsi bağlayarkən) yalnız əməyinin müqabilində müəyyən miqdar məvacib almağı şərt edir, əlavə olaraq dolanışığının da təmin olunmasını şərt etmir, necə ki əksər hallarda bu cür olur; bu surətdə işçi sahibkarın çörəkyeyəni sayılmır, öz fitrəsini özü çıxarmalıdır (əlbəttə, əgər vaciblik şərtləri yerindədirsə).

¹⁰ Vəsailuş-şia, hədis 12140

¹¹ Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, məs.1172; Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1174

¹² Həmin mənbələr

¹³ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1175; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, məs.1173

- 2) İş danışarkən məvacibdən əlavə dolanışığının təmin olunmasını da şərt qoyur. Bunun özünün iki surəti var:
- a) Dolanışığının təmin olunması üçün gərəkli miqdarı pul şəklində almağı şərt edir. Bu surətdə də işçi sahibkarın çörəkyeyəni sayılmır, öz fitrəsini özü çıxarmalıdır.
 - b) Müqavilədə sırf dolanışığının təmin edilməsini şərt edir. Başqa sözlə desək, şərt edilən şey pul deyil, dolanışığın özüdür. Yəni işçinin dolanışığını təmin etmək sahibkarın boynuna düşür, bu mənada ki, işçi onun kafələri və himayəsi altına keçir; və beləliklə, sahibkarın çörəkyeyəni hesab olunur (*bu şərtlə ki, sahibkar edilmiş şərtə vəfa etsin*¹⁴). Buna görə də onun fitrəsi sahibkarın boynuna düşür.¹⁵

Amma *Ayətullah Seyid Sistani* bu barədə belə qeyd edir: “Otel, restoran və s. kimi iş yerlərində işçilərə verilən yeməklər işçinin maaşından sayılsa, yaxud müqavilə zamanı qoyulan şərtə əsasən olsa, bu zaman işçinin sahibkarın çörəkyeyəni sayılması işkallıdır. Buna görə də ehtiyata riayət edilməlidir; belə ki, işçi sahibkardan icazə alaraq öz fitrəsini çıxarsın, yaxud da sahibkar işçidən icazə alaraq onun fitrəsini çıxarsın. Amma sahibkarın verdiyi yeməklər işçinin məvacibi sayılmasa, həmçinin müqavilədə də belə bir şərt qoyulmasa, sadəcə olaraq sahibkar öz cömərdliyindən bunu etsə və bu, “sahibkarın çörəkyeyənidir” deyilə biləcək həddə olsa, o zaman işçilərin fitrəsini sahibkar çıxarmalıdır”.¹⁶

Yəni Seyid Sistaniyə görə, dolanışığın ödənməsi müqavilədə şərt qoyulsa, yaxud maaş olaraq verilsə, bu zaman işçinin çörəkyeyən sayılması işkallıdır. Əgər şərt qoyulmasa, maaş olaraq da verilməsə, amma bununla belə sahibkar tərəfindən işçinin ehtiyacları ödənsə (*maaşdan əlavə*), fitrənin sahibkara vacib olması üçün işçinin dolanışığını təmin etmək elə bir tərzdə olmalıdır ki, ona “sahibkarın çörəkyeyənidir” deyilə bilsin.

Dolanışığı dövlətin öhdəsində olan kəslər

Dolanışığ xərcləri dövlət tərəfindən təmin edilən, məsələn, hərbi xidmətdə olan əsgərlərin, yaxud həbsdə olan şəxslərin fitrə zəkatı dövlətin öhdəsinə düşür və vacibliyə şərtləri yerində olduğu təqdirdə fitrə çıxarmaq onların özlərinə vacibdir.¹⁷

Yeni doğulmuş körpənin fitrəsi

Səfvan Cəmmal deyir:

¹⁴ Xorasanı, Tovzihul-məsail, məsələ 2029

¹⁵ Movsuətul-İmam Xoyi, c.24, səh.419

¹⁶ Sistani, Tovzihul-məsail came, məsələ 2654

¹⁷ Həmin mənbə, məsələ 2655

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ عَنْ الْفِطْرَةِ فَقَالَ عَنِ الصَّغِيرِ وَ الْكَبِيرِ وَ الْحُرِّ وَ الْعَبْدِ عَنْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ صَاعٌ مِنْ حِنْطَةٍ أَوْ صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعٌ مِنْ زَبِيبٍ

“İmam Sadiqdən (عليه السلام) fitrə barədə soruşdum (kimlərin adından fitrə çıxarılmalıdır?). Buyurdu: “Kiçiklərin, böyükələrin, azad və kölə olanların adından; hər birinin adından bir sa buğda, yaxud bir sa xurma, yaxud da bir sa kişmiş”.¹⁸

İmamın (عليه السلام) sözündən bunu başa düşürük ki, çörəkyeyən kəs istər böyük olsun, istər kiçik (*hətta yeni doğulmuş körpə də olsa*), onun adından fitrə çıxarılmalıdır. Əsas məsələ budur ki, körpə qürubdan əvvəl dünyaya gəlmiş olsun (*irəlidə qeyd edəcəyimiz hədislərə əsasən*) və fitrə çıxarmalı olan şəxsin çörəkyeyəni sayılsın. Əgər kimsənin çörəkyeyəni sayılmazsa, məsələn: onun üçün müəyyən miqdar mal irs olaraq qalmışsa və xərcləri həmin maldan ödənilirsə, bu zaman kimsənin çörəkyeyəni sayılmır və fitrəsi heç kimin boynunda deyil.¹⁹

Yeni evlənmiş xanımın fitrəsi

Burada da məsələ yuxarıdakı kimidir. Belə ki, qadın qürubdan əvvəl evlənərsə və ərinin çörəkyeyəni sayılarsa, bu zaman ərə vacibdir ki, onun fitrəsini çıxarsın. Əgər kimsənin çörəkyeyəni sayılmırsa və vaciblik şərtləri yerindədirsə, onda özü öz fitrəsini çıxarmalıdır. Əgər hələ də başqasının, məsələn: atasının çörəkyeyəni sayılırsa, onda onun fitrəsi atasına vacibdir.²⁰

Əgər qadın qürubdan sonra evlənərsə və ərin çörəkyeyəni sayılarsa, *Seyid Sistaniyə* görə, ehtiyata riayət olunmalıdır. Belə ki, qadın qürubdan əvvəl atasının çörəkyeyəni sayılırdısa, o zaman ər atadan icazə alaraq, yaxud da ata ərdən icazə alaraq qadının fitrəsini çıxarmalıdır.²¹

¹⁸ Vəsailuş-şiə, hədis 12139

¹⁹ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1177; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, məs.1175

²⁰ Həmin mənbələr

²¹ Sistani, Tovzihul-məsail came, məsələ 2658

II FƏSİL

Fitrənin vacib olması üçün lazım olan şərtlərin hasilolma vaxtı

Bura qədər qeyd olunmuş bəzi məsələlərdən aydın oldu ki, fitrənin şəxsin boynuna vacib olması üçün vaciblik şərtlərinin müəyyən zaman kəsiyində cəm olması lazımdır. Ona görə də bu məsələni bir qədər geniş izah edək ki, əziz oxucular bu barədə daha aydın bir təsəvvürə malik olsunlar.

Məşhur nəzərə əsasən, vaciblik şərtləri²² qürubdan əvvəl cəm olmalı və qürub baş verənə qədər həmin şərtlər yerində olmalıdır. Əgər bu şərtlərdən biri qürubdan əvvəl, yaxud qürub zamanı (*gün batdığı an*) aradan qalxarsa, həmin şəxsə fitrə çıxarmaq vacib olmaz. Aradan getmiş şərt qürubdan sonra yerinə gəlsə də, fitrə vacib olmur. Bu, məşhur nəzərdir.

Burada məşhur nəzərin tərəfdarları iki hadisə söykənirlər. Belə ki, Müaviyə ibn Əmmar fitrə bayramı gecəsində dünyaya gəlmiş körpə, həmçinin bu gecədə müsəlman olmuş yəhudi və xristian barədə İmam Sadiqin (عليه السلام) belə buyurduğunu nəql edir:

ليس عليهم فطرة، و ليس الفطرة إلا على من أدرك الشهر

“Onlara fitrə vacib deyil. Fitrə yalnız ramazan ayını görmüş (*bu ayda yaşamış*)²³ kəsə vacibdir”.²⁴

Məşhur nəzərin tərəfdarları İmamın (عليه السلام) sonuncu cümləsini əsas tutaraq deyirlər ki, İmam (عليه السلام) burada ümumi şəkildə şərtlərin cəm olmalı olduğu vaxtı açıqlayır. Yəni şərtlər ramazan ayı bitənə qədər cəm olmalıdır ki, bu da sonuncu günün qürubuna qədər olan vaxtdan ibarətdir.

Həmçinin bu hədisi dəlil gətirirlər, belə ki, Müaviyə ibn Əmmar deyir:

سألت أبا عبد الله (عليه السلام) عن مولود وُلِدَ ليلة الفطر، عليه فطرة؟ «قال: لا، قد خرج الشهر» و سألت عن يهودي أسلم ليلة الفطر، عليه فطرة؟ «قال: لا»

“İmam Sadiqdən (عليه السلام) fitrə gecəsi doğulmuş körpə barədə soruşdum: “Ona fitrə vacibdir?” Buyurdu: “Xeyr, çünki ramazan ayı artıq bitmişdir”. Həmçinin fitrə gecəsi müsəlman olmuş yəhudi barədə soruşdum ki, bəs ona fitrə vacibdir? Buyurdu: “Xeyr”.²⁵

²² Əsas şərtlər bunlardır: həddi-bülüğ olmalı, ağıllı olmalı, huşu özündə olmalı (*Xorasanı ağaya görə bu şərt işkallıdır*) və fəqir olmamalıdır. Başqasının yerinə fitrə çıxarmağın vacib olması üçün də həmin başqa şəxs fitrə çıxarmalı olan şəxsin eyni zaman kəsiyində çörəkyeyəni sayılmalıdır.

²³ Müsəlman olmuş kafir məcazi anlamda yeni doğulmuş sayılır. Yəni ramazan ayından sonra müsəlman olduğu üçün sanki bu ayda yaşamış sayılmaz, çünki küfr ölumdür, İslam isə həyatdır. Movsuətul-İmam Xoyi, c.24, səh.388

²⁴ Vəsailuş-şiə, hədis 12213

²⁵ Həmin mənbə, hədis 12214

Burada da “*çünki ramazan ayı artıq bitmişdir*” ifadəsini ümumi meyar olaraq qəbul edib deyirlər ki, şərtlər qürubdan sonra cəm olarsa, fitrə vacib olmur. Bəzi fəqihlər, məsələn, **Şeyx Vəhid Xorasani** məşhur nəzərin tərəfdarlarına uyğun nəzər söyləsə də, bir məqamda onlarla razılaşırmı. O da budur ki, qürub zamanı (*günəşin batdığı an*) şərtlər cəm olarsa, bu, fitrənin vacib olması üçün kifayət etmir. Çünki qürub anı artıq ayın bitdiyi andır. Buna görə də Şeyx Vəhid Xorasani şərtlərin qürub zamanı və qürubdan sonra cəm olduğu təqdirdə fitrə çıxarılmasını sadəcə ehtiyat müstəhəb bilir.²⁶ Yəni vacib deyil, amma çıxarılsa, yaxşıdır.

Bəzi fəqihlər isə, məsələn, **Seyid Sistani** bu iki hədisin mövzuya aidiyyətinin olmadığını deyir. Yəni onların fikrinə görə, burada İmamın ﷺ açıqladığı meyar bütün şərtlərə aid deyil. Buna görə də digər dəlillərə söykənərək vaxtın bayram günü zöhrə qədər davam etdiyini qeyd edirlər (*düzdür, körpə və müsəlman olmuş kafiri bu dəlillərə görə istisna edirlər*).²⁷ Sadəcə olaraq Seyid Sistani qürub zamanı və qürubdan sonrakı vaxt barədə fətva verməyərək fitrənin ehtiyat vacibə əsasən çıxarılmalı olduğunu yazır: “Ehtiyat vacib budur ki, qürub zamanı, yaxud qürubdan sonra (*fitrənin vaxtı bitənədək, yəni zöhrə qədər*) şərtlər cəm olsa, şəxs fitrə zəkatını çıxartsın”.²⁸

Fitrənin şəxsin boynuna vacib olduğu vaxt

Fitrənin mükəlləfin öhdəsinə vacib olması hansı vaxtdan başlayır? Başqa sözlə desək, vaciblik üçün lazım olan şərtlər cəm olduğu təqdirdə hansı zamandan etibarən fitrə insanın boynuna vacib olur?

Bu barədə fəqihlərimiz arasında fikir ayrılığı mövcuddur. Onların əksəriyyəti vacibliyin ramazan ayının axıncı gününün qürubundan başladığını qeyd edir. Yəni günəş batdığı andan etibarən fitrə insanın boynuna vacib olur (*əlbəttə, vaciblik şərtlərinin lazımı vaxtda hasil olduğu təqdirdə*). Bəziləri isə bu zamanın bayram gününün fəcr (*sübh azanı*) vaxtından başladığını qeyd edir.²⁹

Məsələn: vaciblik şərtləri lazımı vaxtda hasil olmuş bir kəs qürubdan sonra dünyasını dəyişərsə, o zaman onun malından fitrəsini çıxarmaq vacibdirmi? Əgər vacibliyin başlanğıc vaxtının qürubdan başladığını əsas götürsək, onda deməliyə ki, məsələn, varislərinə onun malından fitrəsini çıxarmaq vacibdir,³⁰ çünki o, fitrə boynuna vacib olandan sonra dünyasını dəyişib. Amma vacibliyin başlanğıc vaxtı olaraq fəcrin çıxdığı vaxtı (*sübh azanı vaxtını*) əsas götürsək, o zaman onun malından fitrə çıxarmaq

²⁶ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.336

²⁷ Əlbəttə, bunu da qeyd edək ki, bu mövzu barədə tərəflərin gətirdiyi dəlillər qeyd etdiklərimizlə xülasələşmir.

²⁸ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.419

²⁹ Movsuətul-İmam Xoyi, c.24, səh.460

³⁰ Məşhurun nəzəri budur, amma bu nəzər işkallıdır. Odur ki, ehtiyata riayət olunmalıdır. Seyid Sistani, Tovzihul-məsail, məsələ 2022

vacib olmur, çünki o, fitrə hələ onun boynuna vacib olmamışdan əvvəl dünyasını dəyişib.³¹

Bu mövzuda olan müzakirələr də yuxarıda qeyd etdiyimiz iki və bir neçə digər hədis ətrafında aparılır.

Fitrə çıxarmanın (ada etməyin) vacib olduğu vaxt

1. İbni Qasim deyir:

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفِطْرَةِ مَتَى هِيَ فَقَالَ قَبْلَ الصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ

“İmam Sadiqdən (عليه السلام) fitrə barədə soruşdum: “Fitrə nə vaxtdır?” Buyurdu: “Fitr günü (bayram) namaz(ın)dan öncə”.³²

2. İshaq ibn Əmmar deyir:

سَأَلْتُهُ عَنِ الْفِطْرَةِ فَقَالَ إِذَا عَزَلْتَهَا فَلَا يَصُرُّكَ مَتَى أُعْطِيَتْهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ أَوْ بَعْدَ الصَّلَاةِ

“Ondan (İmamdan) fitrə barədə soruşdum. Buyurdu: “Əgər ayırıb qırağa qoysan, nə vaxt (fəqirə) verməyinin bir zərəri yoxdur, namazdan əvvəl, ya namazdan sonra”.³³

3. İmam Sadiq (عليه السلام) buyurur:

الْفِطْرَةُ إِنْ أُعْطِيَتْ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ إِلَى الْعِيدِ فَهِيَ فِطْرَةٌ وَإِنْ كَانَتْ بَعْدَ مَا يَخْرُجُ إِلَى الْعِيدِ فَهِيَ صَدَقَةٌ

“Fitrə bayrama (bayram namazına) çıxmağından öncə verilsə, fitrədir. Amma bayrama (bayram namazına) çıxdıqdan sonra verilsə, sədəqədir”.³⁴

4. Əbülhəsən Əhməsi deyir:

أَقْبَلَ الصَّلَاةِ أَوْ بَعْدَهَا قَالَ إِنْ أَخْرَجْتَهَا قَبْلَ الظُّهْرِ فَهِيَ فِطْرَةٌ وَإِنْ أَخْرَجْتَهَا بَعْدَ الظُّهْرِ فَهِيَ صَدَقَةٌ وَلَا تُجْزِيكَ قُلْتُ فَأَصْلَى الْفَجْرَ وَاعْرِضْهَا فَيَمُكُّ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ آخَرُ ثُمَّ أَتَصَدَّقُ بِهَا قَالَ لَا بَأْسَ هِيَ فِطْرَةٌ إِذَا أَخْرَجْتَهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ

“(İmam Sadiqə (عليه السلام) dedim:) “Fitrə bayramdan (bayram namazından) öncədir, ya sonra?” Buyurdu: “Əgər zöhrdən əvvəl çıxartsan, fitrədir. Əgər zöhrdən sonra çıxartsan, sədəqədir və sənin üçün (fitrə olmağa) kifayət etməz”. Mən dedim: “Sübh namazını qılıram, sonra fitrəni ayırıb qırağa qoyuram. Amma bir, ya bir neçə gün qalır, sonra verirəm”. Buyurdu: “Bir eybi yoxdur. Əgər (bayram) namaz(ın)dan öncə çıxartsan, o elə fitrədir”.³⁵

³¹ Baqir İrəvani, əl-Fiqhul-istidlali, c.1, s.367

³² Vəsailuş-şiə, hədis 12220

³³ Həmin mənbə, hədis 12224

³⁴ Həmin mənbə, hədis 12217

³⁵ Həmin mənbə, hədis 12154

Ayətullah Seyid Sistani: “Məşhur nəzərə əsasən, fitrənin vacibliyi bayram gecəsi daxil olan vaxtdan başlayır. Bayram namazını qılmayan şəxs üçün caizdir ki, fitrənin verilməsini zöhrə qədər təxirə salsın”.³⁶

Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasanı: “Bəziləri (məsələn: Seyid Xoyi) fitrənin ədə vaxtının bayram günü fəcr daxil olduğu (sübh azanının verildiyi) andan başladığını deyir. Lakin bu işkallıdır (yəni, vacib ehtiyata əsasən, bu vaxt fitrəni ədə niyyəti ilə çıxara bilməz). Fitrənin ədə vaxtı günəş çıxdığı vaxtdan başlayır. Əgər bayram namazını qılmırsa, o zaman ədə vaxtı zöhrə qədər uzanır”.³⁷

Sual: Bayram namazını qılan şəxs fitrəni nə zaman çıxarmalıdır?

Cavab: Bayram namazını qılan şəxs, vacib ehtiyata əsasən, fitrəni namazdan əvvəl çıxartmalıdır.

Sual: Bayram namazı səhər çağ (günəş çıxdıqdan sonra) qılındığına görə çox vaxt fitrəni fəqirə çatdırmaq imkanımız olmur. Bu halda nə etməliyəm?

Cavab: Namazdan əvvəl ayıraraq qırağa qoysanız, fəqirə çatdırılmasını namazdan sonraya saxlaya bilərsiniz; çünki üqəlayi (ağıllı insanların əhəmiyyət verdiyi) bir səbəb varsa,³⁸ fitrəni namazdan əvvəl ayıraraq fəqirə çatdırılmasını təxirə salmaq olar.

Sual: Əgər bir şəxs zöhrə qədər fitrəni nə çıxarsa, nə də ayıraraq qırağa qoysa, hökmü nədir?

Cavab: Bu zaman, vacib ehtiyata əsasən, mütləq qürbət qəsdilə çıxartmalıdır. Yəni fitrəni çıxararkən nə ədə, nə də qəza niyyəti etməsin; sadəcə qürbət (Allaha yaxın olmaq) qəsdilə çıxartsın.³⁹

Fitrəni bayram günündən əvvəl çıxarmaq

Sual: Fitrə çıxarmağı bayram günündən (yəni ədə vaxtından) əvvələ salmaq olarmı?

Cavab: Zürrə, Bukeyr, Füzeyl ibn Yəsar, Məhəmməd ibn Müslim və Bureyd ibn Müaviyə İmam Baqir (عليه السلام) və İmam Sadiqdən (عليه السلام) belə nəql edirlər:

وَهُوَ فِي سَعَةِ أَنْ يُعْطِيَهَا مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ يَدْخُلُ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَى آخِرِهِ

“Şəxs fitrəni ramazan ayının daxil olduğu ilk gündən ta axırına kimi (istədiyi vaxtda) verə bilər”.⁴⁰

³⁶ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.422

³⁷ Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, s.339

³⁸ Üqəlayi səbəb buna görə şərtdir ki, vacibi ədə etməyə qarşı laqeydlilik baş verməsin. Baqir İrəvani, əl-Fiqhul-istidlali, c.1, s.369

³⁹ Cavabların mənbəsi: Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.422; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, s.339

⁴⁰ Vəsailuş-şiə, hədis 12219

Buna görə də fəqihlərimiz buyurur ki, fitrə çıxarmağı bayram günündən əvvəl də salmaq olar, amma ramazan ayından əvvəl çıxarmaq caiz deyildir. Əgər ramazan ayında (ədə vaxtından əvvəl) çıxarmaq istəsə, yaxşıdır ki (*müstəhəb ehtiyat*), onu müstəhəq⁴¹ olan şəxsə borc adı ilə versin,⁴² ədə vaxtı daxil olduqdan sonra isə müstəhəqin boynunda olan həmin borcu fitrə saysın.⁴³

Ayrılmış fitrəni başqası ilə əvəzləmək

Sual: Mükəlləf fitrəni ayırıb qırağa qoyarsa, daha sonra eyni miqdarı başqa maldan verə bilərmə?

Cavab: Əgər fitrəni ayırıb qırağa qoyarsa, fitrə həmin mala təyin olunur və onu başqası ilə əvəzləmək caiz deyil.⁴⁴⁻⁴⁵

Fitrə tələf olarsa

Sual: Fitrəni ayırıb qırağa qoyduqdan sonra fitrə tələf olarsa, hökmü nədir?

Cavab: Əgər fəqirə çatdırmaq imkanı olduğu halda tələf olmuşdursa, o zaman həmin mala zamindir, yəni həmin miqdarı yenidən çıxarıb müstəhəq olan şəxsə çatdırmalıdır.⁴⁶

⁴¹ Müstəhəq – layiq olan, haqqı çatan.

⁴² Buradakı müstəhəb ehtiyata səbəb budur ki, bəzi böyük alimlər bayram günündən öncə fitrə çıxarmağı caiz bilməmişlər (*çünki vacib əməli ədə vaxtından əvvəl yerinə yetirmək caiz deyil*) və yalnız borc adı ilə verildiyi təqdirdə buna icazə vermişlər (*yuxarıda qeyd olunan hədisin isə borc adı ilə verildiyi təqdirdə aid buyurulduğunu qeyd etmişlər*). Seyid Təqi Qummi, Məbani Minhacis-salihin, c.6, s.562

⁴³ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1181; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1179

⁴⁴ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1183; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1181

⁴⁵ Hədislərdən nəzərə çarpan budur ki, fitrə ayrılan mala təyin olunur. Onu başqa bir şey üçün istifadə etmək, yaxud başqa malla əvəzləyə bilmək üçün isə dəlilə ehtiyac var (*dəlil isə yoxdur*). Seyid Təqi Qummi, Məbani Minhacis-salihin, c.6, s.563

⁴⁶ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1183; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1181

III FƏSİL

Fitrə olaraq verilən qidanın növü və miqdarı

1. Zürrarə İmam Sadiqin (عليه السلام) belə buyurduğunu nəql edir:

الْفِطْرَةُ عَلَى كُلِّ قَوْمٍ مِمَّا يُغْذَوْنَ عِيَالَهُمْ لَبَنِ أَوْ زَبِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ

*“Hər qövmin boynunda olan fitrə onların öz külfətlərinə yedirdiyi şeylərdəndir, (məsələn:) süd, kişmiş və başqa şeylər”.*⁴⁷

2. Səfvan Cəmmal deyir:

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْفِطْرَةِ فَقَالَ عَنِ الصَّغِيرِ وَالكَبِيرِ وَ الْخُرِّ وَ الْعَبْدِ عَنْ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ صَاعٌ مِنْ حِنْطَةٍ أَوْ صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ أَوْ صَاعٌ مِنْ زَبِيبٍ

*“İmam Sadiqdən (عليه السلام) fitrə barədə soruşdum (kimlərin adından fitrə çıxarılmalıdır?). Buyurdu: “(Çörəkyeyən sayılan) kiçiklərin, böyüklərin, azad və kölə olanların adından; hər birinin adından bir sa buğda, yaxud bir sa xurma, yaxud da bir sa kişmiş”.*⁴⁸

Sual: Fitrəni hansı qida növlərindən çıxarmaq lazımdır? Hökmən buğda, arpa, xurma və ya kişmişmi olmalıdır?

Cavab: Fitrə yaşadığınız məntəqədə adi sayılan qidalardan olmalıdır. Hökmən buğda, arpa, xurma və ya kişmişdən olması da lazım deyil. Hətta adı çəkilən bu qidalar yaşadığınız məntəqədə adətən qida kimi istifadə edilməzsə, vacib ehtiyata əsasən, fitrəni onlardan çıxara bilməsiniz.

Sual: Şəxsin özünün və onun çörəkyeyəni sayılan şəxslərin adından çıxardığı fitrənin miqdarı nə qədər olmalıdır?

Cavab: Hər birinin adından 1 sa miqdarında, adi sayılan qidalardan bir növünü çıxarmalıdır. Məsələn, beş nəfər çörək yeyəni var və onun məntəqəsində düyü adi sayılan qidalardandır. Bu zaman o həm özünün, həm də çörəkyeyənlərinin adından fitrə olaraq 6 sa miqdarında düyü çıxaracaq.

Sual: 1 sa neçə kiloqramdır?

Cavab: Təqribən 3 kiloqram.⁴⁹

Bizim ölkədə adi sayılan qidalara un, düyü, qarabaşaq, mərcimək, bulqur, lobya kimi qidaları misal vurmaq olar.

Sual: Mən özümdən əlavə iki nəfərin adından da fitrə çıxarmalıyam. Öz adımdan hansı qidanı çıxarırsam, digərlərinin adından da eyni növ qidanı çıxarmalıyam?

⁴⁷ Vəsailuş-şiə, hədis 12185

⁴⁸ Həmin mənbə, hədis 12139

⁴⁹ Cavabların mənbəsi: Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1179-1180; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1177-1178

Məsələn, öz adından 3 kq un çıxardırsa, digər iki nəfərin adından da un çıxarmalıyam?

Cavab: Digərlərinin adından eyni qidanı çıxarmağınız vacib deyil. Hərəsinin adından yaşadığınız məntəqədə yeyilməsi adı olan digər qida növlərindən çıxara bilərsiniz.⁵⁰ Məsələn, öz adınızdan 3 kq un, digərinin adından 3 kq düyü, o birinin adından isə 3 kq qarabaşaq çıxara bilərsiniz.

Bir fəqirə 3 kiloqramdan az fitrə vermək

Sual: Mən 3 kq düyünü fitrə olaraq ayırmışam. İstəyirəm ki, onu iki fəqir arasında bölüm. Bu cür etməyim icazəlidir mi?

Cavab:

Ayətullah Seyid Sistani: Bu cür edə bilərsiniz. Amma müstəhəb ehtiyat budur ki, bir fəqirə 3 kq-dan az fitrə verməyəsini. Əgər fitrə bunun üçün toplanmış fəqirlərə çatmırsa, bu zaman heç bir eybi yoxdur.⁵¹

Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani: Vacib ehtiyata əsasən, bir fəqirə 3 kq-dan az fitrə vermək olmaz.⁵²

Bir neçə nəfərin fitrəsini bir fəqirə vermək

Sual: Mən özümün və ailəmin adından fitrə ayırmışam. Onun hamısını bir fəqirə verə bilərəmmi?

Cavab: Bəli.⁵³

Qida əvəzinə pul vermək

Sual: Fitrə adı ilə çıxarılmalı olan qidanın əvəzinə onun qiymətinə bərabər olan miqdarda pul vermək olarmı?

Cavab: İshaq ibn Əmmar Seyrəfi deyir:

قُلْتُ لِأبي عَبْدِ اللَّهِ ع جُعِلَتْ فِدَاكَ مَا تَقُولُ فِي الْفِطْرَةِ يُجُوزُ أَنْ أُؤَدِّيَهَا فِضًّا بِقِيَمَةِ هَذِهِ الْأَشْيَاءِ الَّتِي سَمَّيْتُهَا قَالَ نَعَمْ إِنَّ ذَلِكَ أَتَقَعُ لَهُ بِشَرِّي مَا يَرِيدُ

“İmam Sadiq (عليه السلام) dedim: “Sənə fəda olum! Fitrə barədə nə deyirsən, onu adını çəkdiyin bu şeylərin (qidaların) qiyməti müqabilində olan güümüslə ədədə bilərəmmi?” Buyurdu: “Bəli, bu onun (fəqir) üçün daha faydalıdır, çünki (belə olduqda) o öz istədiyini alacaq”.⁵⁴

⁵⁰ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1180; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1178

⁵¹ Sistani, Tovzihul-məsail came, məs.2667

⁵² Xorasani, Tovzihul-məsail, məs.2035

⁵³ Sistani, Tovzihul-məsail came, məs.2667; Xorasani, Tovzihul-məsail, məs.2035

⁵⁴ Vəsailuş-şiə, hədis 12195

Bu və bu mənada olan digər hədislərə əsasən, fəqihlərimiz qidanın əvəzində onun qiymətinə bərabər miqdarda pul verməyin caiz olduğunu buyururlar.⁵⁵

Sual: Mən fitrə olaraq qidanın əvəzində pul vermək istəyirəm. Öz şəhərimdə fəqir tapmadığım üçün fitrəni başqa şəhərdə yaşayan fəqirə göndərirəm və əvəzində pul vermək istədiyim qida onun yaşadığı şəhərdə daha ucuzdur. Bu halda mən öz şəhərimdəki qiyməti əsas götürməliyəm, yoxsa onun şəhərindəki qiymətlə də çıxara bilərəm?

Cavab: Öz şəhərinizdəki qiyməti əsas götürməlisiniz, çünki qiymətdə meyar fitrənin çıxarıldığı şəhərdir, çatdırıldığı şəhər deyil.⁵⁶

⁵⁵ Diqqət etmək lazımdır ki, burada fitrəni pul ilə çıxarmaqdan söhbət gedir; daha fitrə adı ilə ayrılmış müəyyən bir ərzaqın yerinə pul verməkdən söhbət getmir, bu hal icazəli deyildir. Məsələn, şəxs 3 kq düyünü fitrə olaraq ayırıb kənara qoyub, bu zaman o həmin düyünün əvəzində pul verə bilməz. Ayırdığı düyünün özünü verməlidir.

⁵⁶ Cavabların mənbəsi: Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1179 ; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1177

IV FƏSİL

Müstəhəq olan kəslərin təsnifatı

Uca Allah buyurur:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Zəkatlar Allah tərəfindən müəyyən edilmiş bir fərz olaraq ancaq fəqirlərə, miskinlərə, zəkatı yığıb paylayanlara, ürəkləri (müsəlmanlığa) isinişib bağlanmaqda olanlara, azad ediləcək kölələrə, həmçinin (borcu ödəməyə imkanı olmayan) borclulara, Allah yolunda (olan xərclərə) və yolda qalanlara (pulu qurtardıqı üçün yolda qalan, vətəninə qayıda bilməyən müsafirlərə) məxsusdur. Allah (hər şeyi) biləndir, hikmət sahibidir!"⁵⁷

Məşhur nəzərə əsasən, fitrə zəkatına haqqı çatan kəslər mal zəkatına haqqı çatanlarla eynidir.⁵⁸ Odur ki burada mal zəkatına haqqı çatan kəsləri qey edirik:

1. Fəqir və miskinlər – illik dolanışıq xərclərinə və ya bu xərcləri ödəyəcək bir iş sahib olmayan kəslərdir. Amma miskin vəziyyəti fəqirdən də ağır olan kəsdir. Əgər qazanc əldə etməyə imkanı olsa, lakin tənbellik ucbatından bir iş görməsə, o zaman ona zəkat vermək olmaz.⁵⁹

2. Zəkatı yığıb paylayanlar – zəkatı yığıb, hesablamaq və onu İmam (عليه السلام), yaxud onun naibinə, yaxud da müstəhəq olan kəsə çatdırmaq üçün təyin olunan kəslərdir.

3. Ürəkləri isinişib bağlanmaqda olanlar – dini maariflərə etiqadı zəif olan müsəlmanlardır. Onlara zəkat verilər ki, dinə bağlılıqları yaxşılaşsın və dinlərində sabitqədəm olsunlar. Yaxud da vilayətə etiqadı olmayan kəslərdir; onlara zəkat verilər ki, vilayətə yönəlib onu qəbul etsinlər və sabitqədəm olsunlar. Həmçinin o kafirlərdir ki, onlara zəkat vermək İslam dininə tərəf yönəlmələrinə səbəb olar. Lakin *Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani* kafirlərə verilməsini işkallı bilir və vacib ehtiyata əsasən, tərk edilməsini qeyd edir.⁶⁰ Eləcə də o kafirlərə vermək olar ki, onlar digər kafirlərlə döyüşərək özlərini müdafiə edən və cihad edən müsəlmanlara kömək edirlər. Yaxud da ona görə vermək olar ki, müsəlmanlar onların şər və fitnəsindən amanda olsunlar.

Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani qeyd edir ki, vacib ehtiyata əsasən, yaşadığı məntəqədə fəqir varsa, zəkatı bu qismə aid olan kəslərə verə bilməz.⁶¹

⁵⁷ Tövbə, 60

⁵⁸ Movsuətul-İmam Xoyi, c.24, səh.480

⁵⁹ Çünki qazanc əldə etməyə imkanı olub qazanc dalınca getməyən şəxs şəri cəhətdən fəqir sayılmır. Məsələn, bir şəxs işləməyə imkanı olduğu halda, dilənçilik edərsə, ona zəkat və fitrə vermək olmaz.

⁶⁰ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.330

⁶¹ Həmin mənbə

4. Borclular – borcunu ödəməyə iqtidarı olmayan kəslərdir, hətta illik dolanışıq xərclərinə sahib olsalar belə. Amma bu şərtlə ki, borc günah işlərə sərf edilmiş olmasın. Borcun ödənmə vaxtı yetişməmiş şəxsin borcunu zəkatdan vermək olmaz. Həmçinin borc sahibi borcun hissə-hissə ödənməsinə razıdırsa və borclu da çətinliyə (*harəcə*) düşmədən ödəyə bilərsə, bu halda da onun borcunu zəkatdan vermək olmaz.

5. Allah yolunda olan xərclər – yol salmaq, körpü tikmək, xəstəxana, mədrəsə və məscid inşa etmək, dini kitablar nəşr etdirmək kimi müsəlmanlar üçün ictimai fayda cəhəti olan işlərə sərf olunan xərclərdir. *Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani* qeyd edir ki, vacib ehtiyata əsasən, yaşadığı məntəqədə fəqir varsa, zəkati bu qismə aid olan yerlərə xərcləyə bilməz.⁶²

6. Yolda qalanlar – pulu qurtarıb vətəninə qayıda bilməyən müsafirlərdir. Bu şərtlə ki, səfəri haram səfər olmasın. Həmçinin bu şərtlə ki, çətinliyə (*harəcə*) düşmədən borc alma imkanı da olmasın.⁶³

İmamın ﷺ, yaxud naibinin icazəsi olmadan zəkati 2-ci və 3-cü qismə aid olan kəslərə vermək olmaz. Həmçinin, vacib ehtiyata əsasən, 5-ci qismə aid olan yerlərə sərf etmək üçün şəəri hakimdən icazə alınmalıdır.⁶⁴

Bu qeyd olunanlar mal zəkatına haqqı çatan kəslərdir. Qeyd etdiyimiz kimi, məşhur nəzərə əsasən, fitrəyə haqqı çatan kəslər mal zəkatına haqqı çatan kəslərlə eynidir. Yəni fitrə zəkatını bu deyilən yerlərdə istifadə etmək olar. Lakin *Ayətullah Seyid Sistani* və *Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani* qeyd edirlər ki, vacib ehtiyata əsasən, fitrə yalnız fəqir və miskinlərə verilməlidir.⁶⁵

Hələbi İmam Sadiqın ﷺ belə buyurduğunu nəql edir:

أَنَّ زَكَاةَ الْفِطْرَةِ لِلْفُقَرَاءِ وَ الْمَسْكِينِ

“Fitrə zəkati fəqir və miskinlərə məxsusdur”.⁶⁶

Lakin, Hişam ibn Həkəmdən nəql olunan başqa bir hədisə əsasən,⁶⁷ zəkat ayəsi fitrə zəkatına da şamildir. Məşhur nəzərin tərəfdarları Hişam ibn Həkəmin hədisinə üstünlük verir, çünki onlara görə, bu hədis Qurana müvafiqdir.⁶⁸ Nəzərə çarpan budur ki, Seyid Sistani və Şeyx Vəhid Xorasaniyə nəzərində məşhurun dəlili tam deyil. Buna görə də fətva verməyərək vacib ehtiyata əsasən hökm etmişlər.

⁶² Xorasani, *Tovzihul-məsail*, məs.1942

⁶³ Sistani, *Minhacul-salihin*, c.1, s.406; Xorasani, *Minhacul-salihin*, c.2, s.327 (*Bu mənbədə bəzi məsələlər eyni təfəsilatla qeyd edilməmişdir*).

⁶⁴ Sistani, *Tovzihul-məsail*, məs.1940

⁶⁵ Sistani, *Minhacul-salihin*, c.1, s.423; Xorasani, *Minhacul-salihin*, c.2, s.340

⁶⁶ Vəsailuş-şiə, hədis 12229

⁶⁷ Həmin mənbə, hədis 12110

⁶⁸ Seyid Təqi Qummi, *Məbani Minhacul-salihin*, c.6, s.566

Elm tələbəsi

Sual: Elm tələbəsi fitrə zəkəti götürə bilərmə?

Cavab:

Ayətullah Seyid Sistani: Əgər hazırda illik dolanışıq xərclərinə sahib deyilsə, götürə bilər. Lakin diqqət etmək lazımdır ki, əgər qazanc əldə etmək iqtidarı varsa və elm öyrənmək ona vacibi-eynidsə, həmçinin qazanc dalınca getməsi elm öyrənməyinə mane olacaqsə, fəqirlərin səhmindən fitrə zəkəti götürə bilər, əks halda isə caiz deyil.⁶⁹

Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani: Hazırda illik dolanışıq xərclərinə sahib olmayan elm tələbəsi fəqirlərin səhminə aid olan fitrə zəkətindən o vaxt götürə bilər ki, elm öyrənmək ona vacib olsun. Əks halda əgər qazanc əldə etməyə imkanı varsa və bu onun şərinə uyğundursa, götürə bilməz. Amma sərmayəsi olmadığından, yaxud digər qazanc vasitələrinə sahib olmadığından qazanc əldə edə bilməzsə, yaxud da bu onun şərinə uyğun olmazsa – necə ki indiki zamanda çox vaxt belədir – o zaman fəqirlərin səhmindən fitrə götürə bilər.⁷⁰

“Fəqirəm” deyən şəxsə fitrə vermək

Sual: Bir şəxs fəqir olduğunu desə, bu söz ona fitrə verilə bilməsi üçün yetərlidirmi?

Cavab: Xeyr, yetərli deyil. Sözündən xatircəmlik hasil olmadığı təqdirdə ona fitrə verə bilməzsəniz (**Şeyx Vəhid Xorasani** vacib ehtiyata əsasən hökm edir). Lakin bilsəniz ki, əvvəl fəqir olub, sadəcə indiki halından əmin deyərsiniz, bu zaman ona fitrə verə bilərsiniz.⁷¹

Müstəhaq şəxsin xüsusiyyətləri

1. On iki imamlı şiə olmalıdır. Odur ki kafirə və on iki imama əqidə bəsləməyən şəxsə fitrə zəkəti vermək olmaz.⁷²

Büreyd ibn Müaviyə İmam Sadiqin (عليه السلام) bu cür buyurduğunu nəql edir:

كُلُّ عَمَلٍ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي خَالِ نَفْسِهِ وَضَلَّالَتِهِ- ثُمَّ مَنْ اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَزَّوَالُولاةُ- فَإِنَّهُ يُؤْجَزُ عَلَيْهِ إِلَّا الزَّكَاةَ- فَإِنَّهُ يُعِيدُهَا لِأَنَّهُ يَضَعُهَا فِي غَيْرِ مَوَاضِعِهَا- لِأَنَّهَا لِأَهْلِ الْوَلَايَةِ- وَأَمَّا الصَّلَاةُ وَالْحَجُّ وَالصِّيَامُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ

“Sonradan Allahın lütf edib vilayəti tanıtdırdığı (əhli-xilafdan olan) kəs nasibilik və zəlalət halında etdiyi bütün əməllərə görə savab əldə edər, yalnız zəkatdan başqa. (Hidayət olduqdan

⁶⁹ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1138

⁷⁰ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1138

⁷¹ Sistani, Tovzihul-məsail, məs.2032; Xorasani, Tovzihul-məsail, məs.2040

⁷² Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.412; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.331

sonra) o, zəkati yenidən verməlidir. Çünki o, zəkati aid olduğu yerə verməmişdir. Zəkat vilayət əhlinə məxsusdur (onlara verilməlidir). Amma namaz, həcc və orucun isə qəzası yoxdur”.⁷³

İsmayıl ibn Səd deyir:

سَأَلْتُهُ عَنِ الزَّكَاةِ هَلْ تُؤْتَى فِيهِمْ لَا يَغْرِفُ - قَالَ لَا وَلَا زَكَاةَ الْفِطْرَةِ

“İmam Rzadan (عليه السلام) soruşdum: “Zəkati (vilayəti) tanımayan kəslərə vermək olarmı?”
Buyurdu: “Xeyr! Nə də fitrə zəkətını!”⁷⁴

2. Günah əhli olmamalıdır. Bu mənada ki, verilən fitrə zəkətını günah işlərə sərf etməsin; həmçinin verilən fitrəni günah işlərə xərcləməsə belə; amma bu onun günah iş görməsinə yardım etmək sayılsa, o şəxsə fitrə vermək olmaz (*Ayətullah Sistani burada vacib ehtiyata əsasən hökm edir*). Vacib ehtiyata əsasən, namaz qılmayana, şərab içənə, eləcə də aşkarda günah edənə fitrə zəkati verilməsin.⁷⁵

Davud Sərmə deyir:

سَأَلْتُهُ عَنْ شَارِبِ الْخَمْرِ - يُعْطَى مِنَ الزَّكَاةِ شَيْئًا قَالَ لَا

“Ondan (İmamdan (عليه السلام) şərab içən barədə soruşdum ki, ona zəkat vermək olar?” Buyurdu: “Xeyr!”⁷⁶

3. Dolanışiq xərclərinin (nəfəqəsinin) ödənməsi fitrə verənin boynunda (kəfaləti altında) olan şəxslərdən olmamalıdır. Məsələn, fitrə verən şəxsin valideynlərinin, yaxud övladlarının dolanışığını təmin etmək onun boynundadır və şəxs zəkati onların dolanışığına xərcləyə bilməz.⁷⁷

Əbdürrəhman ibn Həccac İmam Sadiqin (عليه السلام) belə buyurduğunu nəql edir:

حَمْسَةٌ لَا يَغْتَلُونَ مِنَ الزَّكَاةِ شَيْئًا - الْأَبُ وَالْأُمُّ وَالْوَلَدُ وَالْمَمْلُوكُ وَالْمَرْأَةُ - وَ ذَلِكَ أَكْثَرُ عِيَالِهِ لَا يُؤْمَنُ لَهُ

“Beş dəstəyə zəkatdan heç bir şey verilməməlidir: ata, ana, övlad, kölə və qadın (zövcə). Çünki bunlar onun (zəkat verənin) külfətidir (dolanışığını təmin etdiyi kəslərdir) və (dolanışıqlarında) ondan asılıdırlar”.⁷⁸

4. Seyid olmamalıdır. Bu o hala aiddir ki, fitrə verən şəxs də seyid deyil. Yəni seyid olmayan şəxs öz fitrəsini seyidə verə bilməz. Lakin seyid olan şəxs öz fitrəsini seyidə verə bilər.⁷⁹

Abdullah ibn Sinan İmam Sadiqin (عليه السلام) belə buyurduğunu nəql edir:

⁷³ Vəsailuş-şiə, hədis 11870

⁷⁴ Həmin mənbə, hədis 11880

⁷⁵ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.412; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, s.332

⁷⁶ Vəsailuş-şiə, hədis 11947

⁷⁷ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.412; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, s.332

⁷⁸ Vəsailuş-şiə, hədis 11928

⁷⁹ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.413-414, məs.1151; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, s.333, məs.1151

لَا حِلَّ لِلصَّدَقَةِ لِوَلَدِ الْعَبَّاسِ - وَ لَا لِنُظَرَانِهِمْ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ

“Sədəqə (zəkat) Abbas övladları üçün, eləcə də onların mislində olan Həşim övladları üçün halal deyildir”.⁸⁰

Hələbi İmam Sadiqdən (عليه السلام) nəql edir:

أَنَّ فَاطِمَةَ عَ جَعَلَتْ صَدَقَاتَهَا لِبَنِي هَاشِمٍ وَ بَنِي الْمُطَّلِبِ

“Fatimə (عليها السلام) öz sədəqələrini (zəkatlarını) Həşim və Əbdülmüttəlib övladları üçün ayırırdı”.⁸¹

On iki imamlı şiənin uşağı

Sual: Fitrə zəkatını mömin bir şəxs (on iki imamlı şiənin) uşağının ehtiyacları üçün xərcləmək olarmı?

Cavab: Bəli, olar.⁸² Əbu Xədicə İmam Sadiqin (عليه السلام) belə buyurduğunu nəql edir:

دُرَيْتُهُ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ إِذَا مَاتَ يُعْطَوْنَ مِنَ الزَّكَاةِ وَ الْبُخْرَةِ كَمَا كَانَ يُعْطَى آبَاؤُهُمْ حَتَّى يَتَلْعَفُوا فَإِذَا تَلْعَفُوا وَ عَرَفُوا مَا كَانَ آبَاؤُهُمْ يَعْرِفُ أُعْطُوا وَ إِنْ نَصَبُوا لَمْ يُعْطُوا

“Müsəlman bir şəxs dünyasını dəyişdikdə onun zürriyyətinə (övladlarına) həddi-bülüğa çatana qədər zəkat və fitrə vermək olar, necə ki atalarına verilir. Həddi-bülüğa çatdıqda isə atalarının inandığına (vilayətə) onlar da inansalar, o zaman (onlara zəkat və fitrədən yenə) verin! Əgər ədavət etsələr (qəbul etməsələr), onda vermək olmaz”.⁸³

Əgər fitrəni uşağın ehtiyacları üçün özü, yaxud etibar etdiyi bir şəxsin vasitəsilə xərcləmək istəsə, xərcləyə bilər, lakin gərək uşağın qəyyumunun haqqına xələl gətirmiş olmasın.⁸⁴ *Ayətullah Şeyx Vəhid Xorasani* isə belə qeyd edir: “Əgər uşağın qəyyumu varsa, vacib ehtiyata əsasən, ya onun vasitəsilə, ya da ondan icazə almaqla xərcləməlidir”.⁸⁵

Əgər fitrəni uşağın mülkiyyətinə keçirmək istəyirsə, bu zaman qəyyumun onu qəbul etməsi vacibdir.⁸⁶

Əlbəttə, bunu da qeyd edək ki, hər bir halda digər şərtlər də nəzərə alınmalıdır. Məsələn, uşaq seyiddirsə, seyid olmayan kəs öz fitrəsini ona verə bilməz. Yaxud uşaq həddi-bülüğa yetişdikdən sonra şərab içən olarsa, ehtiyata əsasən, ona fitrə vermək olmaz. Yaxud da uşağın ehtiyaclarının ödənməsi üçün kifayət qədər malı varsa, məsələn irs qalıbsa, bu surətdə də ona fitrə vermək olmaz.

⁸⁰ Vəsailuş-şiə, hədis 11994

⁸¹ Həmin mənbə, hədis 12003

⁸² Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.412; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.331

⁸³ Vəsailuş-şiə, hədis 11897

⁸⁴ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.412

⁸⁵ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.331

⁸⁶ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.412; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, s.331

On iki imamlı şianin ruhi xəstə olan övladı

Sual: Mömin şəxsin ruhi xəstə bir övladı varsa, fitrə zəkatını onun ehtiyacları üçün xərc etmək olarmı?

Cavab: Bəli, olar. Yuxarıda (*uşaq məsələsində*) qeyd olunan surətlərin hamısı burada da keçərlidir.⁸⁷

Əgər mömin bir şəxs tapa bilməzsə

Sual: Boynuna fitrə vacib olmuş şəxs onu vermək üçün heç bir vəchlə mömin (*on iki imamlı şia*) tapa bilmirsə, bu zaman şia olmayana verə bilərmə?

Cavab: Bu halda qeyri-şianin müstəzəflərinə⁸⁸ verə bilər, bu şərtlə ki, verdiyi kəs nasibi olmasın.⁸⁹ *Ayətullah Seyid Sistani* bu cür qeyd edir: “Mömin tapa bilmədiyi surətdə (*şia olmayan*) digər müsəlmanlara verə bilər, amma nasibiyə vermək olmaz”.⁹⁰

Füzeyl İmam Sadiqin (عليه السلام) belə buyurduğunu nəql edir:

هِيَ لِأَهْلِهَا - إِلَّا أَنْ لَا تَجِدَهُمْ فَإِنْ لَمْ تَجِدَهُمْ فَلَيْسَ لَا يَنْصِبُ

“Fitrə vilayət əhlinə məxsusdur, yalnız bu haldan başqa ki, onlardan heç kimi tapa bilməyəsən. Belə ki, əgər tapa bilməsən, o zaman fitrə nasibi olmayandır”.⁹¹

Çörəkyeyən seyiddirsə

Sual: Əgər seyid olmayan birinin çörəkyeyəni seyiddirsə, bu zaman onun adından çıxardığı fitrəni başqa bir seyidə verə bilərmə?

Cavab: Xeyr, verə bilməz.⁹² Meyar çörəkyeyənin yox, fitrə çıxardanın seyid olub-olmamasıdır.

Fitrəni başqa şəhərə göndərmək

Sual: Mən fitrəmi başqa bir şəhərdə yaşayan fəqir üçün göndərə bilərəmmi?

Cavab: Əgər yaşadığınız şəhərdə fəqir yoxdursa, bu zaman göndərə bilərsiniz. Yox, yaşadığınız yerdə fəqir varsa, vacib ehtiyata əsasən, başqa şəhərə göndərə bilməsiniz; bu halda əgər göndərsəniz və mal yolda tələf olsa, fitrəni yenidən çıxarmalısınız.⁹³ Əgər

⁸⁷ Həmin mənbələr

⁸⁸ Müstəzəf o kəslərə deyilir ki, onlar haqq əqidə barədə dəlilləri görməyiblər və etiqadi ixtilafdan xəbərsizdirlər; həmçinin o kəslərdir ki, onlara dəlil təqdim olunduqda ağıllarının zəifliyindən onu dərk edə bilmirlər. Məsələn, adətən uşaq və qocalar bu cür olurlar.

⁸⁹ Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, məs.1184

⁹⁰ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, s.423

⁹¹ Vəsailuş-şia, hədis 12236

⁹² Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1185; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, məs.1183

⁹³ Sistani, Tovzihul-məsail, məs.2044; Xorasanı, Tovzihul-məsail, məs.2052

həmin vaxt başqa şəhərdə səfərdə olsanız, onda fitrəni elə həmin şəhərdə yaşayan fəqirlərə verə bilərsiniz.⁹⁴

V FƏSİL

Xeyriyyə qurumlarının fitrə yığması

Sual: Xeyriyyə qurumları fitrəni yığıb, sonra onu aydan-aya fəqirlərə versələr, bu iş icazəlidirmi? Yoxsa elə bayram günü verilməlidir?

Cavab: Şəri hakimin icazəsi olmadan fitrə verməyi (*əda vaxtından*) təxirə salmaq olmaz.⁹⁵

Heç vaxt fitrə verməmiş şəxs

Sual: Bu günə kimi həyatı boyunca fitrə çıxarmayan (*amma vaciblik şərtləri yerində olan*) şəxsin hökmü nədir?

Cavab: Vacib ehtiyata əsasən, əvvəlki fitrələr onun boynundadır. Lakin əvvəlki fitrələri çıxardıqda əda və qəza niyyəti etmədən çıxardacaq.⁹⁶

Hökmü bilmədiyinə görə fitrəni seyidə veribsə

Sual: Seyid olmayan bir şəxs hökmü bilmədiyindən fitrəni seyidə verib. Bu halda fitrə onun boynundan düşürmü?

Cavab: Mümkün olsa, onu həmin seyiddən geri almalıdır. Əks halda, yenidən fitrə çıxarıb müstəhəq şəxsə çatdırmalıdır.⁹⁷

Fitrəsi başqasına vacib olan şəxsin fitrə çıxarması

Fitrəsi başqasına vacib olan şəxsin özünün fitrə çıxarması vacib deyil. Əgər onun fitrəsini çıxarmalı olan şəxs (*onun çörəkverəni sayılan şəxs*) unutqanlıq və qəflət kimi səbəblər üzündən fitrəni çıxarmazsa, müstəhəb ehtiyat budur ki, çörəkyeyənin özü öz fitrəsini çıxarsın. *Ayətullah Seyid Sistani* belə qeyd edir: “Başqasının fitrəsini çıxarmalı olan şəxs qəsdən, yaxud unutqanlıq səbəbilə fitrəni çıxarmasa, o zaman vacib ehtiyata

⁹⁴ Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1184; Xorasanı, Minhacus-salihin, c.2, məs.1182

⁹⁵ Seyid Sistaninin rəsmi saytı, istiftaat bölümü (ərəbcə)

⁹⁶ Həmin mənbə

⁹⁷ Həmin mənbə

əsasən, çörəkyeyənin özü öz fitrəsini çıxartmalıdır, əlbəttə, əgər fitrənin vacib olması üçün lazım olan şərtlər yerindədirsə”.⁹⁸

Fitrəsi başqasına vacib olan şəxsin özü fitrə çıxarsa, çörəkverənin boynundan fitrə düşürmü?

Başqasının çörəkyeyəni sayılan şəxs öz fitrəsini özü çıxarsa da, onun fitrəsi çörəkverən şəxsin boynundan düşmür. Lakin ondan icazə alıb çıxarsa, boynundan düşmüş sayılacaq.⁹⁹

İki nəfərin çörəkyeyəni sayılan şəxs

Bir şəxs iki nəfərin çörəkyeyəni sayılırsa, bu zaman fitrə ona çörək verənlərin hər ikisinə vacib olur. Belə ki, onun fitrəsini öz aralarında bölüşdürərək çıxarmalıdırlar.¹⁰⁰

Çörəkverən fəqir, çörəkyeyən isə imkanlıdırsa

Sual: Mən şəri cəhətdən fəqir hesab olunmuram. Bu halda bayram gecəsi fəqir bir şəxsin çörəkyeyəni sayılsam, fitrə çıxarmaq boynumdan düşürmü?

Cavab: Bu surətdə öz fitrənizi, özünüz çıxartmalısınız.¹⁰¹ Əgər sizin yerinizə fitrə çıxarmış olsa da, vacib ehtiyata əsasən, sizin boynunuzdan düşmür.¹⁰²

Fitrə pulunu bank kartı vasitəsilə göndərmək

Sual: Fitrə pulunu fəqirə bank kartı vasitəsilə göndərə bilərəmmi?

Cavab: Əgər pulu fitrə zəkatı olaraq ayırmısınızsa, onu bank vasitəsilə başqasının hesabına köçürə bilməzsiniz. Çünki bu zaman pulun özü dəyişir, halbuki fitrə olaraq ayrılmış malın sırf özü fəqirə verilməlidir. Amma ilk öncə fəqirdən vəkalət alsanız, belə ki, o ona çatacaq pulu öz adından götürmək üçün sizi vəkil edir və nəticə etibarilə həmin pul fəqirin mülküyyətinə keçmiş sayılır, belə olduqda isə artıq o pulu kart vasitəsilə göndərə bilərsiniz.¹⁰³

⁹⁸ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1174; Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1176

⁹⁹ Sistani, Tovzihul-məsail came, məs.2661; Xorasani, Tovzihul-məsail, məs.2024

¹⁰⁰ Sistani, Tovzihul-məsail came, məs.2663; Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1176

¹⁰¹ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, məs.1174; Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1176

¹⁰² Sistani, Minhacus-salihin, c.1, məs.1176

¹⁰³ Seyid Sistaninin rəsmi saytı, istiftaat bölümü (ərəbcə); Həmçinin bu cür də etmək olar: fitrə verən şəxs fitrəni ayırmamışdan qabaq pulu fəqirin hesabına əmanət olaraq köçürsün, fəqir o pulu götürdükdən sonra pul göndərən şəxs o pulu fitrə olaraq həmin fəqirə verdiyini niyyət etsin.

Fitrənin niyyəti

Fitrəni verərkən qürbət (*Allaha yaxın olma*) qəsd edilməlidir.¹⁰⁴ Lakin bunu da qeyd edək ki, niyyəti dillə deməyə ehtiyac yoxdur. Bu işi görməyə səbəb Allahın əmridirsə, mükəlləf bu əməl vasitəsilə Allaha yaxın olmaq istəyirsə, bu elə qürbət qəsidir.

Böyük qeybət dövründə fitrə kimə verilməlidir?

Sual: Bəzi şəxslər iddia edirlər ki, indiki zamanda fitrə çıxarmaq vacib deyil, çünki İmam Zaman qeybdədir. Fitrə yalnız onun zühuru dövründə vacibdir, belə ki, fitrə yalnız ona verilməlidir. Bu nə dərəcədə düzgündür?

Cavab: Böyük qeybət dövründə fitrənin vacib olmaması və ümumiyyətlə fitrənin İmamə verilməsinin vacibliyi barədə etibarlı bir dəlil yoxdur. Hətta Şeyx Hürri Amili “Vəsailuş-şiə” kitabında “Fitrə və zəkatın İmamə və etibarlı seyidlərə müstəhəqlər arasında bölüşdürmələri üçün verməyin müstəhəbliyi və etibarlı seyidlərin bunu qəbul etmələrinin müstəhəbliyi” adında bir fəsil açmışdır.¹⁰⁵ Eləcə də çoxsaylı hədislərin zahirindən başa düşülən budur ki, şəxsin özü, yaxud vəkili fitrəni müstəhəq olan kəslərə verə bilər.

Müstəhəqlərdən kimləri qabağa salmaq yaxşıdır?

Şəxs fitrə verərkən müstəhəbdir ki, qohumları və qonşuları qabağa salsın. Yaxşı olar ki, elm, din və fəzilət cəhətinə görə üstünlük verilsin.¹⁰⁶

Bütün həmd və sənalar ələmlərin Rəbbi olan Allaha məxsusudur!

¹⁰⁴ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, mäs.1171; Sistani, Minhacus-salihin, c.1, mäs.1173

¹⁰⁵ Vəsailuş-şiə, c.9, səh.280

¹⁰⁶ Xorasani, Minhacus-salihin, c.2, mäs.1187; Sistani, Minhacus-salihin, c.1, mäs.1187

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. Seyid Əli Sistani, Minhacus-salihin, Beyrut, 1439 h.q.
2. Seyid Əli Sistani, Tovzihul-məsail, sistani.org
3. Seyid Əli Sistani, Tovzihul-məsail came, sistani.org
4. Şeyx Vəhid Xorasani, Minhacus-salihin, Qum, 1428 h.q.
5. Şeyx Vəhid Xorasani, Tovzihul-məsail, Qum, 1428 h.q.
6. Seyid Əbülqasim Xoyi, Movsuətul-İmam Xoyi, Qum, 1418 h.q.
7. Seyid Təqi Qummi, Məbani Minhacis-salihin, Qum, 1426 h.q.
8. Şeyx Baqir İrəvani, əl-Fiqhul-istidlali, Qum, 1427 h.q.
9. Şeyx Hürr Amili, Vəsailuş-şiə, Qum, 1409 h.q.

MÜNDƏRİCAT

I FƏSİL.....	4
Fitrənin hökmü və şərtlər.....	4
Fəqir şəxsin fitrə çıxarması.....	4
Dolanışığın təmin olunması ("çörəkyeyən" sayılmaq).....	5
İşçilər sahibkarın çörəkyeyəni sayılırmı?.....	6
Dolanışığı dövlətin öhdəsində olan kəslər.....	7
Yeni doğulmuş körpənin fitrəsi.....	7
Yeni evlənmiş xanımın fitrəsi.....	8
II FƏSİL.....	9
Fitrənin vacib olması üçün lazım olan şərtlərin hasilolma vaxtı.....	9
Fitrənin şəxsin boynuna vacib olduğu vaxt.....	10
Fitrə çıxarmanın (əda etməyin) vacib olduğu vaxt.....	11
Fitrəni bayram günündən əvvəl çıxarmaq.....	12
Ayrılmış fitrəni başqası ilə əvəzləmək.....	13
Fitrə tələf olarsa.....	13
III FƏSİL.....	14
Fitrə olaraq verilən qidanın növü və miqdarı.....	14
Bir fəqirə 3 kq-dan az fitrə vermək.....	15
Bir neçə nəfərin fitrəsini bir fəqirə vermək.....	15
Qida əvəzinə pul vermək.....	15
Müstəhəq olan kəslərin təsnifatı.....	13
IV FƏSİL.....	17
Müstəhəq şəxsin xüsusiyyətləri.....	17
Elm tələbəsi.....	19
"Fəqirəm" deyən şəxsə fitrə vermək.....	19
Müstəhəq şəxsin xüsusiyyətləri.....	19
On iki imamlı şianin uşağı.....	21
On iki imamlı şianin ruhi xəstə olan övladı.....	21
Əgər mömin bir şəxs tapa bilməsə.....	22
Çörəkyeyən seyiddirsə.....	22
Fitrəni başqa şəhərə göndərmək.....	22
V FƏSİL.....	23
Xeyriyyə qurumlarının fitrə yığması.....	23
Heç vaxt fitrə verməmiş şəxs.....	23
Hökmü bilmədiyinə görə fitrəni seyidə veribse.....	23

Fitrəsi başqasına vacib olan şəxsin özü fitrə çıxarsa,	
çörəkverənin boynundan fitrə düşürmü?.....	24
İki nəfərin çörəkçeyəni sayılan şəxs.....	24
Çörəkverən fəqir, çörəkçeyən isə imkanlıdırsa.....	24
Fitrə pulunu bank kartı vasitəsilə göndərmək.....	25
Fitrənin niyyəti.....	25
Böyük qeybət dövründə fitrə kimə verilməlidir?.....	25
Müstəhəqlərdən kimləri qabağa salmaq yaxşıdır?	25